

POLITIKE I PRIJEPORI U OTOČNOME JAVNOM PROSTORU – PRIMJER PLAŽE ZLATNI RAT

Nevena Škrbić Alempijević

Nevena Škrbić Alempijević

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju

Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet

nskrbic@ffzg.unizg.hr

<https://www.doi.org/10.17234/9789533791968.10>

Otočni centri i periferije

“Rajske plaže za obitelji, udaljene lokacije za hrabre i željne pustolovine, morske aktivnosti za one koji ne žele samo biti na plaži, privatna određišta za opuštanje i meditaciju...” (Orlić, 2021: 6).

Ovim riječima Hrvatska turistička zajednica pod sloganom „Hrvatska, puna života“ upućuje na raznolikost i atraktivnost hrvatske obale, oslanjajući se na sliku „zemlje s 1244 otoka“ na kojima posjetitelj može potražiti „bijeg od gužvi i privatnost“, kao i “udaljene plaže daleko od civilizacije” (ibid.: 7). Vizualima potkrijepljeni epiteti udaljenosti, izdvojenosti i izolacije – u ovim primjerima pozitivno konotirani – stalna su mjesta u narativu turističke industrije prema kojima se usmjerava „turistički pogled“ i oblikuje distinktivnost turističkih iskustava (usp. Urry, 2008). Ti se pojmovi redovito javljaju i u popularnom, političkom, pa i akademskom diskursu, kojima se otoci transformiraju u „destinacije čežnje i lokacije samoće“, u mjesta odcijepljena od kopna, u Drugo kopnu (usp. Prica i Jelavić, 2009). Upisivanje takvih, manje pozitivno konotiranih značenja u te prostore, kako su pokazale kritičke otočne studije, ne proizlazi iz prirode samih otoka, već iz asimetričnih odnosa moći koji otoke određuju u odnosu na dominantne centre produkcije znanja koji su u hrvatskim slučajevima u pravilu kopnjeni. U tom se smislu udaljenost

i perifernost otoka ne otkrivaju, već se proizvode, pri čemu se ostvaruju kao multirelacijski koncepti koji uokviruju ljudske predodžbe, politike, očekivanja i prakse vezane uz otoke (Ronström, 2021: 270).

Okvir za razumijevanje otoka postavila je također pravna regulativa Republike Hrvatske. Tako se na koncepcije otoka i otočnosti poziva i Zakon o otocima iz 2018. godine, koji nastoji obuhvatiti različite aspekte koji utječu na način života na otocima. Otočnost se u Zakonu određuje kao „skup geografskih, društvenih, povijesnih, gospodarskih i ekoloških posebnosti proizašlih iz potpune okruženosti morem“ (Hrvatski sabor, 2018: 2). Zakonska definicija postavlja nešto drukčije težište u pristupu otocima u odnosu na uvriježene slike otoka kao izolata, utemeljeno polazeći od okruženosti prostora morem, a ne od njihove odvojenosti od kopna. Ipak, ta definicija ujedno nameće i problem specifičnog pozicioniranja otoka, odnosno pitanje u odnosu na što i na koga se određuju posebnosti života na otoku i tko ih uopće određuje.

Važno pitanje koje se, dakle, postavlja fokusom na pozicioniranje otoka iz dominantnog rakursa jest odnos centra i periferije. Duga je globalna povijest zamišljanja otoka kao marginalnih lokacija, mikrosvjetova u kojima se vrijeme i ljudi kreću neuobičajenim ritmovima, prostora izmještenih iz suvremenih političkih i ekonomskih strujanja morima iz kojih vrebaju mitske nemani (usp. Lowenthal, 2007: 202-203). No, pojedine historiografije otočnim prostorima pripisuju agensnost. Tako je u svom kapitalnom djelu *Sredozemlje i sredozemni svijet u doba Filipa II.* Fernand Braudel ustvrdio da su sredozemni otoci smješteni na putovima velike povijesti. Tezu da je riječ o izoliranim svjetovima smatra samo „relativnom istinom“, tumačeći ulogu otoka u globalnim povijesnim tijekovima sljedećim riječima:

“Da ih more obavlja i odvaja od ostalog dijela svijeta više od bilo koje druge sredine, istina je svaki puta kad se doista nađu izvan opsega pomorskog života. Ali kad u nj uđu i kad iz bilo kojeg razloga (razlozi su često vanjski ili proizvoljni) postanu jedna od karika, onda bivaju, naprotiv, aktivno umiješani u vanjski život i mnogo su manje odijeljeni od njega nego neke planine s kakvim neprohodnim klancem.” (Braudel, 1997: 156).

Za Braudela su otoci međustanice u većini kulturnih zračenja i interakcija naroda i civilizacija, neizostavan kamenčić u shvaćanju povijesti Sredozemlja (ibid.: 159).

Na slične zaključke o usidrenosti otoka u modernosti i njihovoj relevantnosti u svjetskim mrežama komunikacije i razmjene upućuju i druge studije koje pri analizi interakcijskih procesa uzimaju otoke kao polazište. Tako fol-

kloristica Mairéad Nic Craith, prateći transkontinentalno širenje i recepciju memoara Tomása Ó Criomhthaina, pisca i ribara s irskog otoka Great Blasket s početka 20. stoljeća, u međunarodnim književnim, umjetničkim i popularno-znanstvenim krugovima, pokazuje da su otoci tijekom povijesti funkcionirali kao mjesta živih kultura, proizvodi kulturnih politika i književnih narativa te niše transnacionalnih veza (Nic Craith, 2020).

Navedena nas razmatranja upućuju na potrebu za sagledavanjem otoka i iz raznorodnih otočnih perspektiva, iz pozicija koje prema otoku kao vlastitom življenom prostoru zauzimaju otočani. Za te se pozicije može ustvrditi da su određene morem „kao vodenom površinom koje jasno omeđuje mjesto, ali ga istodobno i povezuje s ostatkom svijeta“ (Olwig, 2007: 262). Takve su otočne perspektive u fokusu ovoga rada u kojem analiziram značenja koja različiti društveni akteri, ponajprije lokalni stanovnici upisuju u javni prostor otoka. Polazište za moje etnološku i kulturnoantropološku analizu otočnog prostora jest Brač, kojem ću pristupati etnografijama pojedinačnog, izbjegavajući generalizacije i kreiranje uniformnog glasa Otoka i Otočanina koji je u svojoj biti sredstvo kreiranja otočne drugotnosti (Abu-Lughod, 1991: 138). Varijabilnost, višeglasnost, heterogenost i procesnost osnovne su odrednice pristupa otočnim javnim prostorima koji karakterizira ovaj rad.

Brač kao lokacija etnografskog istraživanja na kojem je zasnovan ovaj rad ujedno je moj rodni otok. Moji su uvidi u rekreiranje bračkog javnog prostora utoliko kombinacija vlastitog življenog iskustva, kontinuirane povezanosti i povremenog bivanja na otoku, mojih autoetnografskih osvrta, ali i rezultat mojih stručno-znanstvenih interesa i mojih brojnih tematski raznorodnih etnoloških studija vezanih uz Brač. Ciljano istraživanje usmjereno izravno na temu otočnog javnog prostora provela sam tijekom ljeta 2022. te u travnju i lipnju 2023. godine u Bolu¹ na Braču, a ono je obuhvaćalo promatranje sa sudjelovanjem te intervjuje s pojedinim lokalnim stanovnicima o njihovom doživljaju otočnog prostora i njihovim praksama u njemu.² Zbog osjetljivosti teme, odnosno prijedora koje korištenja otočnih prostora izazivaju u lokalnoj zajednici i šire, moji su kazivači u tekstu anonimizirani. Imenom će se navoditi samo oni sugovornici koji nastupaju kao predstavnici građanskih inicijativa ili aktivističkih platformi te umjetnici koji svojim autorskim intervencijama problematiziraju javnost otočnog javnog prostora i propituju tko na njega polaže pravo.

---

¹ Prema Popisu stanovništva, kućanstava i stanova iz 2021. godine, Općina Bol broji oko 1.700 žitelja (Državni zavod za statistiku, 2022: 81).

² Intervjuje sam provela sa šestoro Boljana, četiri muškarca i dvije žene, pripadnika različitih generacija.

Kad govorimo o lokalnim viđenjima otočnosti, samu specifičnost života na otoku stanovnici Brača s kojima sam provodila intervjue ne odbacuju, ona je dio njihove svakodnevice. Ta je specifičnost temelj za njihovu, uglavnom pozitivnu, samoidentifikaciju u odnosu na druge zajednice, ali i za konkretizaciju pojedinih izazova koji život na otoku čine kompleksnim, kompliciranim i nepredvidivim, pri čemu u prvom redu misle na dostupnost pojedinih usluga, zdravstvenih, obrazovnih i drugih ustanova. No, činjenicu da je kopno u pravilu dominantna točka s koje se otoci promatraju mnogi su moji sugovornici smatrali problematičnom, pojednostavljujućom i nepravednom. U tom smislu odbacuju atribute nepovezanog i izoliranog prostora, što argumentiraju brojnim naracijama o prekomorskim plovidbama članova svoje obitelji, o vezama s iseljenicima u prekooceanskim zemljama, o susretima s drukčijim kulturama, o predmetima iz dalekog svijeta u brojnim otočnim domaćinstvima. Tako je tijekom istraživanja na temu svadbenih običaja na Braču jedna moja sugovornica iz Škripa, opisujući svoju udaju tridesetih godina prošlog stoljeća, istaknula povezanost otočana s prostorom bitno širim od samog otoka: „Ja san u svojoj doti imala robe i iz Trsta i iz Amerike. Ne virujen ni da u današnje vrime imaju toliko.“ (Škrbić, 1997).

Stanovnici Brača s kojima sam provodila intervjue upućuju na različite strategije koje otočani primjenjuju u odnosu na mehanizme stvaranja otočnog Drogog. U nekim primjerima apropriraju takve stereotipe koristeći ih kao markere na turističkom tržištu ili im mijenjajući konotacije: tako se zbirke viceva o Bračanima često produciraju i prodaju na samom Braču, a Bračani te viceve živopisno i rado pričaju (Vranjičić i Senjković, 2004). No, u nekim drugim slučajevima performativno, aktivističkim i umjetničkim intervencijama oni postavljaju otok u centar, pretvarajući ga, barem privremeno, u mjerilo stvarnosti. Tako se, naprimjer, u popularnoj kulturi i u suvremenim glazbenim izričajima Brač može transformirati u hrvatski Cape Canaveral, u topos na kojem ni nebo nije granica. Vidova gora je tako lokacija s koje „Valentino Bošković“, glazbeni sastav bračkih korijena, lansira svog imaginarnog 17-stoljetnog bračkog astronauta na raketi kućne izrade u svemir. Brač se time, kako pokazuje naslovnica njihova albuma, simbolički smješta u centar svijeta, u točku s koje se definira sav okolni prostor (Valentino Bošković, 2014).

Bitnu ulogu u redefiniranju odnosa centra i periferije ima specifičan vid javnog prostora, a to je plaža. Taj je topos u središtu ove analize, a pristupat ću mu kao žarištu otočnih imaginarija, presjecištu politika i praksi kojima se konstruira, resemantizira, pregovara, prisvaja otočni prostor i s lokalnih pozicija polaže pravo na njega.

Etnološki i kulturnoantropološki pristupi plaži

Unatoč naracijama koje ustrajavaju na njezinoj prirodosti, netaknutosti ljudskim čimbenicima i odmaku od svakidašnjih tijekova – a koje su u svojoj osnovi silnice društvene proizvodnje te lokacije i konceptualizacije njezine poželjnosti kao distinktivnog javnog prostora – plaža je kulturni fenomen. To je glavna teza koju u svojoj knjizi *On Holiday*, u kojoj se bavi odrednicama koje formiraju „globalnu plažu“ iznosi švedski etnolog Orvar Löfgren (1999). Taj autor pokazuje kako su pijesak, sunce i more – tri elementa koja uzimamo kao temeljne sastavnice plaže, odnosno kao dio krajolika – itekako kulturno uvjetovani. Njihova korištenja u povijesnom presjeku daju nam uvide u plažne kulture, u transformacije znanstvenih i javnozdravstvenih postulata, u političke i ekonomske okvire naše svakodnevice, u strukturiranje dokolice, u odnose tijela i krajolika, u mehanizme stvaranja prostora kao mjesta interakcija i susreta (usp. Gulin Zrnić i Škrbić Alempijević, 2019) iz kojih nerijetko proizlaze i određeni prijepori i sučeljeni stavovi o tome što je i čiji je javni prostor.

Bez obzira na dominantnost reprezentacija plaže kao označitelja jedinstvenosti Republike Hrvatske na globalnom (primarno turističkom) tržištu, studije društvenih procesa koje određuju zamišljanje i kreiranje tih prostora još su uvijek rijetke u hrvatskim akademskim krugovima. Ova tvrdnja vrijedi i za etnološke i kulturnoantropološke studije plaže. Iako istraživanja javnih prostora, kao i studije turizma čine neka od najpropulzivnijih polja domaće etnološke i kulturnoantropološke znanstvene produkcije u posljednja dva desetljeća, još uvijek mehanizmi stvaranja plaže predstavljaju nedovoljno istraženu temu u toj disciplini. Kao iznimku svakako treba navesti rad Ane Perinić Lewis i Maje Adžije koje su se na primjeru dubrovačkih gradskih plaža kao otjelovljenih prostora i prostora pripadanja sagledavale odnos globalnog i lokalnog (2015). Nadalje, dobrodošao pomak u kulturnoantropološkim istraživanjima plaže ostvaren je doktorskim radom Vedrane Premuž Đipalo koja je, oslanjajući se na splitsku plažu Bačvice kao studiju slučaja, plažu promatrala kao identitetsko mjesto relevantno za odvijanje splitske svakodnevice (2021). U ovom tekstu plaži pristupam kao analitičkoj niši koja nam otkriva mehanizme i mijene društvenih dinamika kojima su prostorne politike i prakse istodobno pokretači i odrazi.

Otočni prostor redovito podliježe generalizaciji i egzotizaciji, pogotovo u turističkoj promidžbi. U njoj, bez obzira govorimo li o turističkoj platformi „Hrvatska – Mediteran kakav je nekad bio“ ili o novijoj kampanji „Hrvatska puna života“, dominiraju prikazi kristalno čistog mora, krajolika u kojem stalno vlada ljeto, slike tisuću otoka, svjetionika, bogate kulturne baštine, mediteranske flore i faune. Kao jedan od neizostavnih motiva javlja se plaža, prikazana kao ne-

stvarno lijepa i začuđujuće pusta, čak i kad se ugrađuje u turistički slogan „puna života“. U svakodnevici, pogotovo kad se iz ptičje perspektive spustimo u onu ljudsku, prostor plaže se doživljava i koristi bitno drukčije. On čini vidljivima karakteristike i ograničenja masovnog tipa turizma koji se primarno oslanja na korištenje sunca, mora i pijeska (usp. Löfgren, 1999). Ujedno otkriva fragmentaciju lokalne svakodnevice obojene izrazitom sezonalnošću i višestrukom temporalnošću (Čapo, 2022; Oroz, 2022). Ta se svakodnevica redovito dijeli na dva suprotna pola, na prenapučenost i prazninu.³ Osim što je niša za idealizaciju otočnog prostora, plaža je istodobno mjesto komodifikacije i česta točka prijepora usmjerenog na pitanje prava na plažu. U prvom su planu pritom raznolika stajališta o tome tko bi trebao imati primat u korištenju plaža, kako bi se trebalo regulirati pomorsko dobro, postoje li ograničenja javne sfere na plaži, u kakav položaj koncesije i privatizacije prostora plaže stavljaju lokalno stanovništvo. Treba istaknuti da tretiranje otočnog javnog prostora kao privatnog resursa ni u kojem slučaju ne treba pripisivati isključivo vanjskim akterima, pojedincima i tvrtkama izvan otoka, odnosno politikama upravljanja javnim prostorom. Često su i lokalni stanovnici ti koji svojim ekonomskim djelatnostima, kao i cijenama određenih proizvoda i usluga vezanih uz plažu, smanjuju njezinu uključivost i dostupnost kao općeg dobra.

Prijepore vezane uz upravljanje i korištenje plažnog prostora pojačale su polemike između različitih političkih aktera o novom Prijedlogu zakona o pomorskom dobru i morskih lukama, a koje su snažno odjeknule u javnoj sferi. Naime, Prijedlog zakona, upućen u drugo saborsko čitanje u veljači 2023., regulira upravljanje plažama tako da predviđa podjelu uređenih morskih plaža na javne morske plaže, morske plaže hotela, kampa i turističkog naselja te na morske plaže za posebne namjene (Vlada Republike Hrvatske, 2022: 57). Kritičari Prijedloga zakona naglašavaju pitanje javne dostupnosti onih plaža koje nisu imenovane javnima, upozoravajući na moguća ograđivanja, naplatu ulaza, daljnju komercijalizaciju i privatizaciju prostora. U tu su se raspravu uključile i brojna građanska udruženja, među ostalima, Pokret otoka, inicijativa „Javno je dobro“, udruge za održivi razvoj pojedinih otoka i sl. Jedan od toposa koji se, s obzirom na njegov istaknut status u nacionalnim politikama i u globalnom turističkom mapiranju naše obale, kao i na njegov značaj u lokalnim identifikacijskim stra-

³ U Bolu se od 2003. do 2010., na dan 1. listopada, održavala karnevaleska manifestacija *Viroza party*, nazvana po tome što su njezini sudionici skakali u virove nastale okretanjem katamarana u bolskoj luci. Ovim se događanjem, riječima organizatora, obilježavao „prestanak ljetne, a početak zimske turističke sezone“, odnosno naznačavao prijelaz između ovih dvaju dijelova godine koje su karakterizirali bitno drukčiji radni ritmovi i svakidašnje rutine (Škrbić Alempijević, 2006: 209-210).

tegijama, profilirao kao jedan od zaštitnih motiva kojim se izražava otpor naspram određenih rješenja iznesenih u novom Prijedlogu zakona je bolska plaža Zlatni rat. Uz prepoznatljivost ove plaže, dodatan razlog zbog kojeg je Zlatni rat odabran kao simbol zalaganja za javnost javnog prostora, odnosno pomorskog dobra jest kontinuitet lokalnog otpora naspram pokušaja privatizacije i dodjeljivanja koncesije vanjskim tvrtkama, po mišljenju mještana, netransparentnog poslovanja. Politike i prakse koje određuju tretman prostora Zlatnoga rata u središtu su moje analize u daljnjem tekstu.

SimBOL Jadrana između lokalnih imaginarija i nacionalnih strategija

„Za Boljane je Zlatni rat više od prelipe plaže koja služi samo za kupanje i sunčanje. To je prostor di se i danas zimi odlazi na ribarenje, a u prošlosti je to bilo misto koje je bilo jedno od bogatijih ribom pa su ribari tamo bacali mrižu i potezali migavicu na plaži. Plaža Zlatni rat je za mještane Bola sinonim za romantičarska druženja i šetnje uz more. Boljani uglavnom Zlatni rat vole više zimi nego ljeti.“

Ovim je riječima sedamdesetogodišnji stanovnik Bola naznačio svoj odnos prema Zlatnom ratu, plaži udaljenoj oko 2 km od središta mjesta u kojem živi, u lokalnim mentalnim geografijama. Svojim kazivanjem on plažu nastoji izmaknuti iz dominantnih čitanja i doživljaja tog prostora u kontekstu turističke sezone konzumacije. Značenja Zlatnog rata za njega su dublja i kontinuiranija – ta se lokacija za njega i njegove sumještane ostvaruje kao prostor društvenosti i točka susretanja i izvan ljetnog intenziteta, u periodima sporijeg svakidašnjeg tempa koji im dozvoljava slojevitije i kontinuiranije uspostavljanje veze s krajolikom. Drugi element na koji kazivač upućuje jest usidrenost plaže u raznorodne lokalne vidove ekonomije, a ne isključivo u turističku nišu. Do razvoja i popularizacije Bola kao turističke destinacije od 50-ih godina 20. stoljeća naovamo, primarno mjesto koje je Zlatni rat zauzima u lokalnim imaginarijima bilo je ono istaknutog punkta za ribarenje. Pučke priče i predaje preispituju etimološka tumačenja koja naziv plaže izvode iz zlatne boje njezina žala, već ga češće povezuju s bogatim, „zlatnim“ ulovom koji je podmorje oko Zlatnog rata pružalo bračkim ribarima (usp. Egekher, 2009).

Zlatni rat također funkcionira kao središnji motiv za kojim često u svojim glazbenim, književnim i likovnim djelima posežu umjetnici i autori povezani s Bolom. Tako je, među ostalima, brački pjesnik Stjepan Pulišelić (1910. – 1998.) opjevao Zlatni rat istoimenom pjesmom ukazujući na njegovu specifičnu geomorfologiju, činjenicu da se plaža pruža okomito na južnu otočnu obalu i zadire dužinom od gotovo pola kilometra u Hvarski kanal:

„Čist ko impjegot
 Pruži je Zlotni rot
 Svoj škinjol
 Od oblih žol
 Kroz Konol.” (Pulišelić, 2013)⁴

Motiv Zlatnog rata se također materijalizira u bolskom javnom prostoru. Tijekom čitave su godine na različitim bolskim lokacijama postavljeni plakati s fotografijama Zlatnoga rata popraćeni krilaticom kojom se mjesto prezentira na turističkom tržištu – *simBOL Jadrana/ symBOL of the Adriatic* – čime se mjesto i „njegova“ plaža uspostavljaju kao istoznačnice. No, Zlatni se rat redovito pojavljuje i pri privremenim instalacijama na bolskim ulicama i trgovima.

Slika 1. Bolska pisanica s motivom Zlatnoga rata, travanj 2023., fotografirala Nevena Škrbić Alempijević

Takav je primjer bio vidljiv pri izlaganju oslikane Uskrsne pisaniće u centru mjesta, što je odraz sve raširenijeg suvremenog trenda za bilježenog u mnogim naseljima diljem Hrvatske. Pisanica postavljena na bolsku rivu u travnju 2023. bila je ukrašena prepoznatljivim mjesnim znamenitostima, koje je omeđio prikaz Zlatnog rata. Nadalje, u više su lokalnih ugostiteljskih objekata, ali i javnih ustanova izložene slike najprepoznatljivije bolske plaže – u nekima od njih su radovi s izložbe „Genetski modificirani Zlatni rat“ Ivice Jakšića Čokrića Pukota kojima je ovaj samouki bolski slikar umjetničkom intervencijom „produžio“ plažu kako bi se površinu učinio dostatnom za sve one koji bi je željeli koristiti, time upućujući kritiku posvemašnjoj turistifikaciji svih sfera bolske svakodnevice (usp. Kiuru, 2003).⁵

⁴ impjegot – činovnik, državni službenik; škinjol – hrbat, leđa

⁵ O radovima ovog umjetnika kojem je Zlatni rat stalan izvor inspiracije, ali i mjesto aktivističkog otpora privatizacijama javnog prostora, bit će riječi u daljnjem tekstu.

Slika 2. „Genetski modificirani Zlatni rat“ u prostorima ugostiteljskog objekta, travanj 2023., fotografirala Nevena Škrbić Alempijević

Veličinom i formom najdominantnija javna intervencija kojom se motiv plaže prije nešto više od desetljeća transponirao u samo mjesto bila je skulptura „Zlatni rat“, rad kolonije koja je okupila mlade kipare pod mentorstvom Kažimira Hraste, Matka Mijića i Vesne Ristovski. Ona je ujedno funkcionirala kao prostorni marker, budući da je bila postavljena na početak popločane staze koja iz naselja vodi do plaže.⁶ Uz to, plaža Zlatni rat dala je ime hotelskom poduzeću osnovanom u Bolu 1948., koje je do privatizacije devedesetih godina zapošljavalo većinu lokalnog radno sposobnog stanovništva te poticalo sezonske ili stalne migracije na otok privlačenjem ugostiteljskih djelatnika iz različitih krajeva nekadašnje Jugoslavije.

Afektivni potencijal prostora plaže te njegova prestižnost kao bolskog simbola i ekonomskog resursa iskazuje se i lokalnim naracijama o Zlatnom ratu koje u pojedinim slučajevima postaju odrazom kampanilističkih odnosa unutar otoka, stvaranja mikroteritorijalnih mentalnih mapa i podcrtavanja bolske posebnosti u odnosu na ostale bračke lokalitete (Perinić Lewis i Škrbić Alempijević,

⁶ Ova je skulptura trenutno uklonjena iz javnog prostora. Prema medijskim najavama, na istoj bi lokaciji prigodom proslave stote obljetnice razvoja turizma u Bolu trebala biti postavljena šest metara visoka skulptura Ivice Jakšića Čokrića Pukota; tu je javnu plastiku umjetnik konceptualizirao kao „spomenik plaži koja je tu bila prije svih turista. I koju treba sačuvati“. (Tolj, 2023: 6).

2014). Oslanjajući se na unutarotočne identifikacije duž linija bračkog sjevera i juga, prema riječima mojih kazivača, Boljani se vole našaliti na račun Supetrana anegdotom o tome kako su Supetrani htjeli u svom mjestu oblikovati plažu još veću i ljepšu od Zlatnog rata koja bi se također pružala okomito na obalu, nazvavši je Bili rat. No, ne uvažavajući činjenicu da je takav neponovljivi oblik plaže proizvod erozijskih procesa podno Vidove gore i specifičnih morskih strujanja, more je Supetranima, kaže priča ispričovijedana iz bolske perspektive, kontinuirano odnosilo žalo ma kako ga oni uporno nasipali. čineći njihov napor da proizvedu novi Zlatni/ Bili rat uzaludnim.

Naracije lokalnih stanovnika i njihove redovite evokacije motiva plaže u različitim medijima pokazuju da za mještane Zlatni rat nije liminalna zona, već je presjecište raznolikih praksi njihova rada te prostor u kojem se odvija i određuje njihova svakodnevica. No, bez obzira na usidrenost plaže u svakidašnje okvire i na njezinu centralnost u kulturnom mapiranju vlastitog mjesta, mještani je ni dalje ne opisuju kao posve svakidašnju, običnu i uvriježenu pojavu. Oni naglašavaju njezina jedinstvena i neuobičajena obilježja definirajući je kao bolsku specifičnost na temelju koje se ostvaruje razlikovnost mjesta i lokalne zajednice u odnosu na druge. U tom procesu Zlatni rat postaje istaknuti simbol lokalnog identiteta. Njegova dodatna odrednica koju Boljani redovito kontrastiraju s pojednostavljenim i petrificiranim slikama plaže kao egzotične oaze vječitog ljeta i očuvane esencije „Mediterrana kakav je nekad bio“ (usp. Škrbić Alempijević, 2014) jest transformativnost tog prostora. Stariji mještani tako prepričavaju sjećanja na vrijeme u kojem je središnji dio plaže bio prekriven vinogradima i trstikom. Pedesetih godina prošloga stoljeća ta je vegetacija sustavno zamijenjena borovom šumom, što zorno pokazuje da krajolik ove plaže nije isključivi dar prirode, već i rezultat strateškog planiranja i upravljanja turističkim odredištem.

Prikazane su lokalne predodžbe o plaži i prakse koje se odvijaju u tom prostoru u stalnom prožimanju, međudjelovanju, a ponekad i trvenju sa širim nacionalnim okvirima razvoja turističke destinacije, prostornim strategijama, planovima zaštite i upravljanja tim područjem. U međunarodnim je turističkim narativima, pak, ona prikazana scenama netaknute prirodne ljepote i neponovljivog dokoličarskog iskustva:

„Zlatni rat je najspektakularnija od svih hrvatskih plaža. Tako lijepom i jedinstvenom ne čini je samo njezin oblik. Ova šljunčana plaža okružena je kristalno čistim morem koje u samo 10-20 metara prelazi iz tirkizno plave u tamno plavu boja. Desetljećima stari borovi pružaju hlad, ali ovdje nećete htjeti izaći iz tople vode. Jasno je zašto je ova plaža proglašena najboljom na svijetu 2019. godine.”⁷ (Croatiaweek, 2019).

⁷ Tekst s engleskog jezika prevela je autorica članka.

Zlatni je rat, kako pokazuje i gornji citat, na brojnim platformama koje postavljaju trendove u turističkoj industriji (npr. *TripAdvisor*, *Big 7 Travel* itd.), dok je Općini Bol višekratno dodjeljivana godišnja državna nagrada šampiona hrvatskog turizma. Mreža turističkih regulativa i usluga utoliko funkcionira kao dominantni raster koji od 1950-ih godina uokviruje politike i prakse na Zlatnom ratu. U tom se okviru Zlatni rat profilira kao prostor za ljetni odmor i aktivno provođenje slobodnog vremena, nudeći niz sadržaja vezanih uz vodene sportove (a najpoznatiji je po mogućnostima koje pruža jedriličarima na dasci) te uz zabavu i ugodno provođenje vremena popraćeno glazbom, ponudom plažnih rekvizita (najma suncobrana, ležaljki, sadolina i sl.), mnoštvom ugostiteljskih objekata u borovoj šumi na samoj plaži i osiguranim prijevozom barkama i turističkim vlakićima iz centra mjesta do Zlatnog rata.

Dodatan, drukčije motiviran legislativni okvir koji utječe na politike upravljanja tom plažom vezan je uz njezino očuvanje kao zaštićenog prirodnog krajolika. Naime, Zlatni je rat deklariran kao „jedinствен geomorfološki fenomen“ i 1965. je zaštićen kao značajni krajobraz Republike Hrvatske (Gabelica et al., 2016: 52). Taj je status, prema tumačenju Javne ustanove Javne ustanove za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Splitsko-dalmatinske županije „More i krš“, dobio na osnovi svoje iznimne prirodne ljepote, svog „oblika ‘jezika’ duboko isturena u more, kao i činjenice da „vrh rta stalno mijenja oblik i smjer, ovisno o morskim strujama“ (ibid.) i vjetrovima te da se svake godine dodatno izdužuje prirodnom dohranom materijalom s Vidove gore. Uredbom Vlade RH čuva se i podmorje Zlatnog rata radi održavanja naselja morske cvjetnice posidonije, a zaštićeno kulturno dobro na području plaže predstavljaju tragovi antičke *ville rustice*, datirane između 2. i 4. st. n. e., a od koje su sačuvani ostaci piscine. Već i tekstovi koji se bave regulacijom zaštite prirode upućuju na određeni sraz konzervatorskih parametara i turističke eksploatacije ovog pojasa: tako ističu da je vegetacija „pod pritiskom (...) za pojedinačna uklanjanja zbog turističkih sadržaja“ (Ledinski, 2018: 46).

Pitanje kako upravljati prostorom plaže, tko ima pravo na njegova korištenja i u koje svrhe dodatno se usložnjava kada razmotrimo odnos nacionalnih okvira, regionalnih planova (koji se prvenstveno realiziraju odlukama Splitsko-dalmatinske županije) te lokalnih politika (pozicija Općine Bol) i taktika kojima se polaže pravo na prostor. Raskoraci između tih razina najjasnije se uočavaju fokusiranjem na gospodarsko korištenje ovog pomorskog dobra na temelju koncesije. Naime, u tom je kontekstu Zlatni rat u žižu medijske pozornosti dospio još početkom tisućljeća, u jeku lokalnih akcija i prosvjeda potaknutih najavom Splitsko-dalmatinske županije da će koncesiju nad plažom dodijeliti privatnoj zagrebačkoj tvrtki, a ne općinskom poduzeću Grabov rat (usp. Šilović, 2002). Prijepori oko prava na upravljanje Zlatnim ratom vrlo su slični i petnaestak

godina kasnije: 2017. godine Županijska je skupština donijela odluku o davanju koncesije na plažu drugoj zagrebačkoj tvrtki, ali je tu odluku poništilo Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture Republike Hrvatske. Nakon toga je Županijska povjerila ovlasti za davanje koncesije Općini Bol, a zagrebačka je tvrtka dobila sudski spor kojim se traži okončanje započetog procesa dodjele koncesije. U takvoj se pravno dokraja nereguliranim okolnostima odvijaju današnji procesi gospodarenja plažom (Matić, 2022). S jedne se strane ističe potreba za poštivanjem načela istaknutih u Zakonu o koncesijama, poput načela tržišnog natjecanja, jednakog tretmana, slobode kretanja robe i usluga (Hrvatski sabor, 2020). S druge se strane lokalni politički akteri zalažu za rješenje kojim bi se cjelokupno pomorsko dobro stavilo u nadležnost lokalne samouprave na čijem se području ono nalazi. Ove su polemike među lokalnim stanovništvom već godinama praćene s nelagodom i bojazni da će, riječima mlađe mještanke, „Boljani trebat koncesionaru plaćat ulaznicu za doć na plažu na kojoj su odrastali“. Brojne su lokalne naracije koje ustrajavaju na tome da bi se pri upravljanju javnim prostorom i pomorskim dobrom trebalo voditi više računa o interesima ljudi koji na tom području žive. Uz to, stavovi o pravu mještana na plažu, kako ću pokazati u sljedećem poglavlju, dobivaju i svoje praktične, aktivističke, umjetničke i lokalno-medijske manifestacije.

Pravo na plažu u umjetničkim intervencijama i na lokalnim portalima

„Premještanje plaže Zlatni rat na sigurno mjesto, izvan dometa birokratskih struktura“ – tako se zvao politički performans koji je lokalni multimedijски umjetnik Ivica Jakšić Čokrić Puko organizirao u Bolu u studenom 2002. godine kao komentar i kritiku županijskih i državnih politika vezanih uz dodjelu koncesija te, konkretno, uz upravljanje plažom Zlatni rat. Osnova tog performansa aktivističkog predznaka bila je u njegovu participacijskom karakteru – njegova je djelotvornost bazirana na uključenju što većeg broja sudionika, poglavito stanovnika Bola i Brača, kao i pojedinaca i skupina na druge načine vezanih uz taj otok. Na poziv na sudjelovanje u akciji odazvalo se petstotinjak ljudi, uglavnom Boljana, pripadnika svih generacija. Formirali su živi lanac od *punte* (vrha) Zlatnog rata prema centru mjesta i u *sićima* (kantama) su satima, iz ruke u ruku, prenosili žalost sa plaže na lokaciju koja je prigodno neformalno preimenovana u Trg Zlatnog rata.⁸ Cilj takvog simboličkog izmještanja Zlatnog rata u središte mjesta uključenjem samih mještana bilo je davanje vidljivosti lokalnim zahtjevima da mjesna samouprava ima odlučujući glas pri upravljanju plažom i da ona ostane dostupna ljudima koji je smatraju svojim življenim prostorom

⁸ U kasnijim je navratima inicijator te akcije lokaciju nazivao i Trgom žrtava turizma.

Slika 3. Intervencija „Premještanje plaže Zlatni rat izvan dometa birokratskih struktura“, studeni 2002., snimio Joško Egekher

(usp. Škrbić Alempijević, 2006: 211). U tom su ključu akciju interpretirali i njezini sudionici – kako navodi šezdesetogodišnji mještananin „tom akcijom se tilo pokazat nezadovoljstvo mještana lošim gospodarenjem i koncesijama na plaži. Tilo se da se to stanje poboljša. Akcijom se pokazalo da je mještanima jako stalo do Zlatnog rata i da nisu spremni prihvatit njegovu devastaciju.“⁹

U naknadnom intervjuu Jakšić, kojemu je Zlatni rat redovit izvor inspiracije i područje na kojem često sabire materijal za svoja djela, tumači svoju motivaciju za iniciranje ovog performansa postavljajući ga u širi okvir svojega odnosa prema turizmu kao djelatnosti na kojoj lokalno stanovništvo gotovo isključivo temelji svoju egzistenciju i koji, po njegovu uvjerenju, treba učiniti manje masovnim i održivijim:

„U Makarskoj kronici objavljena je moja priča o tome kako je Bog stvorao Zlatni rat. Kako je stvorena najljepša plaža na svijetu. A priča završava ovako: A onda je došao turizam... zatim je stigla demokracija... a s demokracijom su navalili i koncesionari... Ne znaš što je gore! Ostaje mi

⁹ Akcija se u lokalnim krugovima smatra uspješnom zato što je svojom nesvakidašnjošću privukla pažnju javnosti i, prema mišljenju mještana, doprinijela je tome da je Županija odstupila od svoje prethodne namjere i te godine koncesiju ipak dodijelila Općini Bol. No, današnji prijevori i samo djelomično regulirano pravo na gospodarenje plažom pokazuju da je riječ o dugoročnom procesu i kontinuiranom pregovaranju o lokalnoj, županijskoj i državnoj nadležnosti nad plažom.

još napraviti spomenik, ali ne u Bolu, nego u Makarskoj ili Pražnicama. Na visokome kamenom postolju stajat će mrežasta aluminijska kugla puna žala. Ispod nje bit će uklesano: ‘Bolska originalna plaža Zlatni rat - DNK. Pohranjeno za buduće generacije.’ To je jedino što možemo.“ (Dugandžija, 2017).

Značenja koja inicijator i sudionici opisanog događanja upisuju u Zlatni rat odnose se na afektivnu, senzornu, iskustvenu i materijalnu dimenziju tog prostora. Za njih je plaža fizički opipljiva, doživljena svim osjetilima i oživljena ljudskim praksama i sjećanjima mještana na svoje veze s tim krajolikom. Njegovo simboličko izmicanje izvan dometa birokratskih struktura utoliko je kritika regulative koja taj prostor prvenstveno sagledava odozgo, s vrha političke hijerarhije, nomenklaturom katastarskih jedinica i pravnih akata, a ne iz perspektive ljudi čiji je način života isprepleten s tim prostorom.

Uz ovaj performativni, postoje i drugi vidovi transgresije i otklona od posvemašnje turistifikacije plaže. Zlatni je rat, viđen i predstavljen iz lokalne perspektive, doživio svoje izmještanje ne samo u centar Bola, nego i u virtualnu sferu, gdje je konstantno dostupan ljudima zainteresiranima za bolske teme i za promjene kroz koje plaža prolazi tijekom godine, iz tjedna u tjedan. Za takvu se prezentaciju Zlatnoga rata pobrinuo nezavisni portal *Boljani.info* koji rado čitaju i redovito prate brojni Boljani, oni koji na otoku žive ili su ga privremeno ili dugoročno napustili, ali su uz njega ostali vezani (za njih je, među ostalim, osmišljena rubrika „Bolski iseljenici“), kao i bolski posjetitelji. Osnivač i urednik portala Joško Egekher, iskusan novinar trajno naseljen u Bolu, na toj internet-skoj platformi donosi osvrt na bolsku prošlost, ali još više na suvremenost, pri čemu otvara svojim sumještanima mogućnost da te sadržaje tekstom ili fotografijom sukreiraju. Portal svakodnevno obogaćuje kratkim prikazima „Bolske kronike“ fokusirane na lokalna događanja različitih formata, uvidima u bolske „Zanimljivosti“, „Ljetnim“, ali i jednako razrađenim „Zimskim razglednicama“, iznošenjem informacija ključnih za život na otoku (poput reda plovidbe) i sl. I sama se lokalna zajednica na tom portalu rekreira u virtualnom prostoru – tako stalno ažurirana rubrika „Umjesto čestitke“ na rođendan ili dan vjenčanja nekog lokalnog stanovnika donosi njihova lica i podsjetnik ostalim mještanima na njihovo slavlje. Portal ima i kritičku oštricu, javno progovarajući o pojedinim nepovoljnim trendovima koje negativno utječu na način života u mjestu (npr. rubrikom „Foto kritika“).

Jedna od rubrika na portalu nosi naziv „Plaža Zlatni rat“. „Zlatni rat je svima interesantan, kako onima koji su živjeli u Bolu ili su u Bol dolazili na ljetovanje” – tim riječima urednik objašnjava svoju motivaciju za bavljenje plažom na ovom portalu. Od 4. rujna 2011. Egekher svake nedjelje u rane poslijepodnevne sate (oko 14 h) fotografira plažu „osim (možda) u srpnju i kolovozu“, čime daje

Slika 4. Nedjeljom u 2, plaža Zlatni rat, 22. studenoga 2020., fotografirao Joško Egekher

primat bolskoj svakodnevicu vezanoj uz plažu izvan vrhunca turističke sezone (<https://boljani.info/pzr>, pristup: 23. 6. 2023.). Snimke Zlatnoga rata u pravilu su popraćene kraćim tekstom: komentarom je li katamaran koji bi po redu plovidbe u to vrijeme trebao proći pokraj plaže uopće isplovio, koja je temperatura zraka, kakvi su vremenski uvjeti, kakve su promjene uočljive na plaži (posebno kako je okrenuta *punta* Rata), ako ih ima, što rade ljudi na plaži. Tako, primjerice, čitatelji mogu doznati da je neka grupica odlučila sunčanu nedjelju u veljači provesti u pripremi ručka *na gradele* na zapadnoj strani plaže ili, pak da se ugostitelji žale na slabiji financijski promet na plaži pri početku ovogodišnje ljetne sezone, što povezuju s povišenjem cijena turističkih putovanja. Prizori plaže koji samog autora najviše fasciniraju vezani su uz zimski dio godine, period oslobođen ljetnih gužvi, kada promjenjivost tog prostora i njegova ovisnost o vremenskim prilikama najviše dolazi do izražaja: „Najzanimljivije su uvijek fotografije kada valovi udaraju sa zapada (tramontana) ili je na Zlatnom ratu pao snijeg.”

Zlatni rat je, prema Egekherovoj interpretaciji, tema koja se u Bolu sama nadaje. Upućivanje na činjenicu da se na plaži i s plažom uvijek nešto događa, da je kontinuirano presjecište prirodnih fenomena i ljudskih praksi bez obzira na doba godine, funkcionira kao svojevrsno mjesto otpora proizvodnji prostora plaže kao dominantno turističkoj lokaciji.

Zaključna razmatranja

Studija slučaja vezana uz Zlatni rat demonstrira kako turistička namjena plaže dominantno određuje njezine prostorne ritmove, postojeće okvire i planove njezinih budućih korištenja. U tom se pogledu ova plaža istovremeno ostvaruje kao niša za hedonizam njegovih posjetitelja te prostor rada i kapitala za iznajmljivače, ugostitelje, prodavače, prijevoznike, koncesionare koji svoje usluge i dobra nude na plaži. Turističke imaginacije tog prostora život na plaži i s plažom svode na nekoliko ljetnih mjeseci, čineći taj prostor idealiziranim dobrodošlim odmakom od vlastite radne svakodnevice. Takva periodičnost interesa za prostor plaže je u temelju raskoraka ovakvih doživljaja otočnih javnih prostora i onih kakve uz njih vezuju mještani. Etnološka i kulturnoantropološka analiza iznesena u ovom radu, zasnovana na lokalnim predodžbama, naracijama i praksama vezanim uz Zlatni rat, pokazuje da ni Boljani plažu ne izmještaju posve iz turističkog diskursa: i za mještane u današnjici Zlatni rat funkcionira kao glavna bolska turistička atrakcija pa uz njega povezuju sve prednosti i dobrobiti, ali i probleme koje donosi život u turističkoj destinaciji. No, analiza istodobno upućuje na slojevitost značenja koju mještani pripisuju ovom prostoru – pri tome su njegove turističke upotrebe bitne, ali nikako ne i jedine odrednice kojom se topos upisuje u lokalne imaginarije.

Za Boljane je Zlatni rat čvrsto ukotvljen u njihovu svakodnevnicu; za njega oni vezuju svoje predodžbe i prakse tijekom cijele godine. Taj prostor figurira kao element lokalne samoidentifikacije i prepoznatljivosti mjesta i otoka u bitno širem kontekstu. Riječima moje kazivačice, „Zlatni rat je naša legitimacija, po njemu smo poznati svuda po svitu.“ U svojim naracijama Boljani plažu redovito proglašavaju svojom: prostorom svoga djetinjstva i odrastanja, lokacijom na kojem su proplivali ili su se na njemu zabavljali s vršnjacima, mjestom svoga zaposlenja, ali i lokacijom na kojoj su se u pojedinim navratima u mnoštvu posjetitelja osjećali otuđenima jer, kako navode, „nisu imali di staviti svoj šumagan“. On je čest prostorni marker kojim mještani pri mentalnom mapiranju povlače granice krajolika koji definiraju kao vlastiti dom. Priče kojima se evocira prošlost tog prostora, redovito praćene nostalgijom, poput sjećanja na izvlačenje ribarskih mreža na Zlatnom ratu (praksu koja određuje zimsku dinamiku plaže i u suvremenosti) i na nasade vinograda od polovice prošlog stoljeća zamijenjenih borovom šumicom kojoj se u turističkom diskursu pripisuje drevnost, funkcioniraju kao motivi kojima stariji mještani onima mlađima predstavljaju transformaciju otočnog prostora, ali i njegovo dugo trajanje, kontinuitet interakcije mještana s plažom. U naracijama o suvremenosti tog prostora, s druge strane, do izražaja dolazi njegova sveprisutnost u otočnim imaginarijima, njegova uloga identitetskog mjesta te njegovo izmještanje i u virtualne sfere gdje se

također naglašava afektivnost plaže i postojanje slojeva koji nadilaze turističke upotrebe.

U lokalnim je naracijama posebno bila izražena potreba da politike gospodarenja plažom uvažavaju dimenziju Zlatnog rata kao življenog prostora. Stanovnici Bole pravo na otvoreni pristup i uključivost plaže kao javnog prostora smatraju bitnim elementom kvalitete vlastitog života na otoku. Uz plažu, uz pitanje kome ona primarno pripada, čiji je ona prostor i tko ima pravo na njezino korištenje oni vezuju i svoje vizije otočne budućnosti.

Literatura i izvori:

- Abu-Lughod, L. (1991). *Writing Against Culture*. U: Fox, R. G. (ur.), *Recapturing Anthropology. Working in the Present*. (str. 137-162). Santa Fe: School of American Research Press.
- Braudel, F. (1997). *Sredozemlje i sredozemni svijet u doba Filipa II., 1. svezak*. Zagreb: Izdanja Antibarbarus.
- Croatiaweek (2019). Zlatni rat voted No.1 beach in the world. *Travel*, 30. srpnja, <https://www.croatiaweek.com/zlatni-rat-voted-no-1-beach-in-the-world/> (pristup: 23. 6. 2023.)
- Čapo, J. (2022). Heterogene temporalnosti otočana: primjer Grada Hvara. *Narodna umjetnost*, 59(2): 61-83.
- Državni zavod za statistiku (2022). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. Prvi rezultati po naseljima*. Zagreb: Statistička izvešća.
- Dugandžija, M. (2017). Ivica Jakšić Čokrić Puko. Ispovijest čuvenog bračkog umjetnika i bolskog kroničara: 'Turizam je, zapravo, guzičarstvo. Tako se mi i ponašamo...'. *Jutarnji list*, 25. lipnja, <https://www.jutarnji.hr/> (pristup: 23. 6. 2023.)
- Egekher, J. (2009). Bolska povijest, <https://boljani.info/> (pristup: 23. 6. 2023.)
- Gabelica, I., Piasevoli, G., Jurić, M., Mekinić, S., Kažimir, Z., Pešić, N., Perković, A., Kurtović, J. (2016). *Zaštićeni dijelovi prirode Javne ustanove „More i krš“*. Split: Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Splitsko-dalmatinske županije „More i krš“.
- Gulin Zrnić, V. i Škrbić Alempijević, N. (2019). *Grad kao susret. Etnografije zagrebačkih trgova*. Zagreb: Hrvatsko etnološko društvo – Institut za etnologiju i folkloristiku.
- Hrvatski sabor (2020). Zakon o koncesijama. *Narodne novine*, 107/20.
- Hrvatski sabor (2018). Zakon o otocima. *Narodne novine*, 116: 2.
- Kiiru, L. (2003). *Slikar koji je produžio Zlatni rat. Dokumentarni film*. Zagreb: Hrvatska radiotelevizija.
- Ledinski, L. (2018). *Zaštićeni dijelovi prirode Splitsko-dalmatinske županije. Diplomski rad*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Šumarski fakultet.

- Löfgren, O. (1999). *On Holiday. A History of Vacationing*. Berkeley - Los Angeles - London: University of California Press.
- Lowenthal, D. (2007). Islands, Lovers, and Others. *Geographical Review*, 97(2): 202-229.
- Matić, J. (2022). Veliki skandal oko najpoznatije dalmatinske plaže još nije dobio epilog: bolska načelnica demantira Županiju i tvrdi da Općina nema nadležnost za svoje najveće blago. *Slobodna Dalmacija*, 4. kolovoza, <https://slobodnadalmacija.hr/> (pristup: 23. 6. 2023.)
- Nic Craith, M. (2020). *The Vanishing World of the Islandman: Narrative and Nostalgia*. Bern: Springer.
- Olwig, K. F. (2007). Islands as Places of Being and Belonging. *Geographical Review*, 97(2): 260-273.
- Orlić, P. (2021). *Puna života: Hrvatska*. Zagreb: Hrvatska turistička zajednica.
- Oroz, T. (2022). Multiple Island Temporalities: "Island Time" and the Spatialisation of Slowness on the Dalmatian Island of Dugi Otok. *Narodna umjetnost*, 59(2): 9-38.
- Perinić Lewis, A. i Adžija, M. (2015). Globalna i lokalna plaža na primjeru dubrovačkih gradskih plaža i plažnih kultura. *Studia ethnologica Croatica*, 27(1): 415-447.
- Perinić Lewis, A. i Škrbić Alempijević, N. (2014). 'Nothing without Neighbours' – Interlocal Relations and Campanilistic Narratives on Two Croatian Islands. *Journal of Mediterranean Studies*, 23(2): 153-168.
- Premuž Đipalo, V. (2021). *Kulturnoantropološko istraživanje splitskih plaža i plažnih kultura: studija slučaja gradske plaže Bačvice*. Split: Sveučilište u Splitu.
- Prica, I. i Jelavić, Ž., ur. (2009). *Destinacije čežnje, lokacije samoće. Uvidi u kulturu i razvojne mogućnosti hrvatskih otoka*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
- Pulišelić, S. (2013). *Glos sa škrop*. Škrip: Zaklada otok Brač.
- Ronström, O. (2021). Remoteness, islands and islandness. *Island Studies Journal*, 16(2): 270-297.
- Šilović, M. (2002). Poglavarstvo povlači prijedlog odluke o dodjeli koncesije s dnevnog reda Županijske skupštine. Bolski slučaj na čekanju. *Slobodna Dalmacija*, 28. studenoga, str. 3.
- Škrbić Alempijević, N. (2014). Zašto trebamo Mediteran? Pozivanje na sredozemni imaginarij u suvremenoj Hrvatskoj. U: Belaj, M., Čiča, Z., Matković, A., Porenta T., Škrbić Alempijević, N. (ur.), *Ponovno iscertavanje granica: transformacije identiteta i redefiniranje kulturnih regija u novim političkim okolnostima*. (str. 27-47/). Zagreb - Ljubljana: Hrvatsko etnološko društvo - Slovensko etnološko društvo.
- Škrbić Alempijević, N. (2006). Tko uopće želi biti Karnaval? Tonči Kukoč Bager kao nositelj mjesne karnevaleskosti. *Studia ethnologica Croatica*, 18: 185-229.

- Škrbić, N. (1997). *Svadbene običaji u Bolu i Škripi na otoku Braču. Seminarski rad*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Tolj, D. (2023). Spomenik Zlatnom ratu imat će i njegov DNK, da napravimo novi ako nam ovaj odnesu! *Slobodna Dalmacija*, 25. lipnja, str. 6-7.
- Urry, J. (2008). *The Tourist Gaze*. Los Angeles – London – New Delhi – Singapore: Sage Publications.
- Valentino Bošković (2014). *VSSR: vodič kroz galaksiju za redikule. Glazbeni album*. Split: Bandcamp.
- Vlada Republike Hrvatske (2022). *Prijedlog zakona o pomorskom dobru i morskih lukama*, 29. prosinca, https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2023-01-02/085602/PZ_439.pdf
- Vranjčić, J. i Senjković, F. (2004). *Antologija bračkog humora*. Split: Graf form.

Sažetak

Rad propituje koncept otočnosti iz etnološke i kulturnoantropološke perspektive, polazeći od značenja koja u otoke upisuju i praksi koje uz njih vezuju različiti društveni akteri. Autorica sučeljava različite nacionalne politike kojima se stvara dominantni otočni imaginarij sa življenim otočnim prostorom, odnosno s načinima na koje ga definiraju i koriste lokalni stanovnici u suvremenosti.

U fokusu su analize javni prostori shvaćeni kao prostori otočne društvenosti. Autorica im pristupa kao odrazima političkih, ekonomskih i društvenih procesa, istaknutim točkama turističkog mapiranja koje često podliježu egzotizaciji i komodifikaciji, ali istodobno i kao planu na kojem se odvija svakodnevnica, snažno obojana otočnom sezonalnošću. S obzirom na supostojanje raznorodnih, ponekad i sučeljenih strategija njegova stvaranja i korištenja, otočni se prostor tako ostvaruje kao mjesto prijepora, često izazvanih ograničavanjem javne sfere.

Značenja koja se upisuju u javni prostor autorica sagledava kroz specifičnu prizmu, usmjeravanjem na prostor plaže. Plaži pritom pristupa kao simboličkom mjestu na kojem se gradi prepoznatljivost destinacije na turističkom tržištu, ali koje je također temelj za konstrukciju lokalnih identiteta. Polemike o plaži kao javnom prostoru razmatraju se u svjetlu dodjele koncesija za gospodarsko korištenje plaže, reakcija i akcija na otoku koje ti procesi potiču. Analiza se oslanja na studiju slučaja Zlatnog rata pokraj Bola na otoku Braču, plaže koja se u turističkom i popularnom diskursu definira kao simbol Jadrana. Istraživanje je provedeno kvalitativnom metodologijom, promatranjem sa sudjelovanjem i intervjuima s mještanima tijekom 2022. i 2023. Ono je pokazalo da stanovnici Bola pravo na otvoreni pristup plaži smatraju bitnim elementom kvalitete vlastitog života na otoku. Uz plažu te uz pitanje kome ona primarno pripada i tko ima pravo na njezino korištenje oni redovito vezuju svoje vizije otočne budućnosti.

Ključne riječi: otočna zajednica, plaža, javni prostor, Zlatni rat

POLITICS AND CONTESTATIONS IN THE ISLAND PUBLIC SPACE – THE EXAMPLE OF THE ZLATNI RAT BEACH

Summary

The article examines the concept of insularity from an ethnological and cultural anthropological perspective, starting from meanings and practices which various social agents attach to islands. The author juxtaposes different national policies that produce the dominant island imaginary with the lived island space, that is, with ways in which it is defined and used by local inhabitants nowadays.

The text focuses on public spaces perceived as spaces of island sociability. The author approaches them as reflections of political, economic and social processes, prominent points of tourist mapping that are often subject to exoticization and commodification, but at the same time as a plan on which everyday life takes place, strongly coloured by island seasonality. The co-existence of different, sometimes conflicting strategies of island-making leads to the creation of contested places. Such processes are especially visible in cases when the public sphere is restricted.

The author analyses the meanings that are inscribed in the public space through a specific prism, focusing on the space of a beach. She approaches the beach as a symbolic place where the distinctiveness of a tourism destination is being produced, but which is also a basis for the construction of local identities.

Controversies regarding the beach as public space are highlighted in the process of assigning beach concessions, which triggers diverse reactions and actions on the island. The analysis is based on the case study of Zlatni rat beach near Bol, the island of Brač. In tourism and popular discourse, that beach is defined as a symbol of the Adriatic. The research was grounded on qualitative methodology, participant observation and interviews with local inhabitants in 2022 and 2023. It showed that the residents of Bol consider their right to access the beach without limitations an important element that contributes to the quality of their lives on the island. They regularly associate their visions of the island's future with the beach, particularly with the question to whom it primarily belongs and who has the right to it.

Keywords: island community, beach, public space, Zlatni rat